

Fagkonsulentens gode råd vedrørende teori, metode og brug af begreber ved prøven i historie på stx og hf

Denne skrivelse rummer en række råd til, hvordan vi som historieundervisere kan forholde os til teori, metode og begreber, dels i undervisningen, men primært i relation til den mundtlige prøve i historie A og B i stx/hf. De fleste pointer er dog ligeledes relevante for de prøver, hvor historiefagets skriftlige dimension er i spil – HO/ DHO, SSO og SRP (for yderligere læsning om skriftlighed, se nedenfor). Først berøres de formelle bedømmelseskriterier og læreplanens rammer, og i forlængelse heraf, hvordan vi kan forstå og genkende elever/kursisters brug af fagligt sprog, både i undervisningen inden prøven og ved selve prøven.

Afslutningsvis præsenteres kort krav og anbefalinger til hhv. eksaminators og censors forskellige roller ved prøven.

Bedømmelseskriterier og læreplanens rammer

Bedømmelseskriterierne ved den mundtlige prøve i historie er de faglige mål som de fremgår af læreplanerne for faget stk. 2.1. De faglige mål for historie A, stx, og historie B, hf-e, er foldet ud i den samlede vejledning for historiefagene på stx og hf, mens de faglige mål for historie B i toårigt hf, udfoldes i vejledningen til læreplanen for Kultur- og Samfundsfaggruppen. Vejledningerne justeres ca. en gang årligt og det anbefales at orientere sig grundigt i disse, ikke mindst i forbindelse med prøven.

Det er graden af opfyldelse af de faglige mål, der er udgangspunktet for den endelige votering og bedømmelse, og det er en god ide at printe målene ud og have dem liggende under prøven, så man fastholder dette fokus ved voteringen.

Det er væsentligt at slå fast, at der altid er tale om en *helhedsvurdering* – en samlet bedømmelse ud fra de faglige mål. Censor og eksaminator er således forpligtede til ikke at stirre sig blind på et enkelt fagligt mål, fravær af et enkelt begreb, eller andet, der kan fjerne fokus fra helhedsvurderingen.

De faglige mål udgør altså de fastlagte bedømmelseskriterier ved prøven. Men de giver samtidig – sammen med læreplanens øvrige rammer – en bred vifte af muligheder for, at man i undervisningen kan udfolde faget tematisk og undersøge mange forskellige typer af problemstillinger med forskellige tilgange og begrebsterminologier. Bedømmelseskriterierne altså står fast og sikrer enensartet fælles national standard, men de måder hvorpå underviserne sørger for at undervisningen lever op til disse mål er mangfoldige.

Fagets identitet (1.1 i læreplanen) slår fast, at det både handler om viden om fortid, fortolkninger af fortid og om menneskers brug af fortid. Faget rummer altså dimensioner af førsteordensviden, dvs. etablerede og dokumenterede fortællinger om fortid, hvilket fx kommer til udtryk i det faglige mål om "at redegøre for centrale udviklingslinjer og begivenheder i Danmarks, Europas og verdens historie". Men det rummer også dimensioner af andenordensviden, dvs. metodisk og fortolkningsmæssig bevidsthed om, hvordan viden om fortid er blevet til og hvordan dette til stadighed er under forandring i sociale og politiske processer. Dette kommer fx til udtryk i det faglige mål om at "anvende en metodisk-kritisk tilgang til at udvælge og analysere historisk materiale, herunder eksempler på brug af historie". Hertil kommer, at faget spiller en særlig rolle for elevernes almindelse. Det fremgår af læreplanen stk. 1.1. (Identitet) og 1.2. (Formål), og af faglige mål om fx at kunne "reflektere over samspillet mellem fortid, nutid og fremtid samt over mennesket som historieskabt og historieskabende" (se referencer vedr. historiebevidsthed nedenfor). Desuden rummer læreplanen gennem de bredt formulerede kernestofpunkter kun en begrænset mængde indholds krav og lægger tillige op til, at eleverne er medbestemmende. Også dette bidrager til, at faget i praksis kan udfoldes på mangfoldige måder.

Teorier, metoder og begreber – krav og konkretisering

Bredden og rummeligheden i den praktiske gennemførelse af undervisningen i historie medfører, at inddragelse af metode, teorier og begreber i faget kan gribes an på mange måder – og at læreplanskravene om inddragelse heraf kan opfyldes på forskellige måder. Dette kommer også til udtryk ved eksamensbordet.

Lærerplanernes krav om teori, metode og begreber kommer eksplicit til udtryk flere steder: For både A- og B-niveauet (i hf-e) gælder det faglige mål om at kunne 'demonstrere viden og fagets identitet og metoder'. I historie B i ks er det et fagligt metodemål, at eleverne skal kunne anvende 'faglig terminologi'. Hvad angår kernestof hedder det for A-niveauet 'historiefaglige teorier og metoder, for B-niveauet i hf-e 'historiefaglige begreber' og for B-niveauet i hf (ks) 'historiefaglige metoder'.

Teorier i historiefaget vil ofte komme til udtryk gennem de anvendte begreber, der knytter sig til bestemte tilgange. Metoder i historiefaget kan således forstås som de måder, hvorpå man arbejder inden for forskellige tilgange. Teoretiske begreber i historieundervisning vil derfor sjældent udspringe af større udfoldelser af sammenhængende teoretiske apparater, men ofte være koblet til og blive relevante, når der i forløb arbejdes metodisk med fx en historiebrugs-/ erindringspolitisk tilgang, en diskursanalytisk tilgang, en begrebshistorisk tilgang eller andet. Teoretiske begreber kan også handle om historiesyn eller være koblet til mere historiografiske tilgange.

Enkelte begreber nævnes specifikt i læreplanen, og må dermed formodes kendt af alle elever og kursister. Dette gælder fx begrebet "historiebrug", der er kernestof i alle historielæreplaner. Der er dog mange måder at *operationalisere* begrebet på, og man kan fx både se på, hvordan magthavere bruger referencer til fortid til at legitimere eller delegitimere bestemte handlinger eller se på, hvordan individer og fællesskaber bruger fortid til at konstruere eller konsolidere en fortælling om egen identitet. Andre begreber optræder mere indirekte i læreplaner og vejledninger. Det ses fx i det faglige mål (2.1) om at "skelne mellem forskellige typer af forklaringer på samfundsmæssige forandringer...". Her sigtes implicit til et årsagsbegreb, men om eleverne ved prøven skelner mellem fx politiske og økonomiske (årsags)forklaringer eller mellem materialistiske og idealistiske (årsags)forklaringer, stiller læreplanen ikke krav til.

Det anbefales derfor også at man som underviser bruger læreplaner og vejledninger til at indkredse, hvilke begreber der er relevante i gennemførelsen af forskellige forløb, og på den baggrund overveje, hvilke operationaliseringer der vil være oplagte. Hvis man i et forløb vil undersøge konsekvenserne af 1. Verdenskrig og have det tidligere omtalte faglige mål om samfundsmæssige forandringer i spil, kunne det lægge op til begreber som *årsag*, *brud* og *kontinuitet*. Et andet eksempel kunne være et forløb, der undersøger afkolonisering og postkoloniale samfund, hvor man vil have det faglige mål om at "opnå indsigt i, hvordan historiefaget kan medvirke til at forstå og løse problemer i nutiden" i spil. Dette kunne lægge op til begreber som fx *kollektiv erindring*, *mindekultur* eller *identitet*.

Alle historielæreplanerne rummer krav om metodisk, kritisk og analytisk anvendelse af materiale, og i forhold til disse grundlæggende metodiske forhold i faget, har lærerne vid mulighed for selv at vælge mellem en række forskellige begreber. Da besvarelsen af problemstillingerne ved hjælp af kritisk-metodisk arbejde med historisk materiale står centralt ved prøven, er det helt afgørende, at elever og kursister her gør brug af et *fagligt sprog*, der sikrer nuancer, kompleksitet og præcision. Træningen heri foregår i undervisningen som en del af det kontinuerlige didaktiske arbejde gennem det samlede forløb.

Hvad er 'fagligt sprog' i historie?

Nedenfor er indkredset, hvad der kendetegner 'fagligt sprog' i historie. Kendetegnene kan således bruges som indikatorer på, at eleven/ kursisten demonstrerer viden om fagets identitet og metoder og anvender faglig terminologi.

1. Eleven arbejder og formulerer sig *kontekstualiserende*, dvs. at eleven løbende inddrager fx. samfundsmæssige eller kulturelle sammenhænge som en del af den samlede forståelsesramme.
2. Eleven arbejder og formulerer sig *materialesensitivt* og *analytisk*, dvs. udviser klar bevidsthed om, *hvad* man kan bruge forskellige typer af materiale til, *hvorfor* og *hvordan*.
3. Eleven gør brug af et fagligt *ordforråd*, hvilket dækker over flere kategorier, der i nogle tilfælde er overlappende - et begreb som *revolution* kan fx både være et teoretisk begreb og et indholdsbegreb (se referencer vedr. begrebskategorier nedenfor).
  - Teoretiske begreber – begreber der knytter sig til bestemte tilgange, fx ord som *erindringssted*, *historiebevidsthed*, *ækvivalenskæde*, *betydningslag*, *forestillede fællesskaber*, osv.
  - Metodebegreber – begreber, der knytter sig til det metodisk-kritiske arbejde, der ofte går på tværs af forløb fx ord som *tendens*, *kontinuitet*, *kilde*, *årsagsforklaring*, *ophav* osv.
  - Indholdsbegreber – begreber der knytter sig til specifikke forløb og dermed er bundet til særlige kontekster, fx ord som *samarbejdspolitikken*, *krongods*, *The Reconstruction*, *zar-styret*, *harem* osv.

Brug af fagligt sprog ved prøven – uanset hvad eleven har trukket

I den konkrete prøvesituation sikrer et præcist fagligt sprog hos eleven/ kursisten, at vedkommende i det analytiske arbejde med at besvare problemstillingerne (i oplæg og i den efterfølgende samtale) ganske enkelt kan udfolde pointerne og kan komme dybere ned i stoffet. Derfor kan præstationer med et stort fagligt ordforråd og præcis begrebsanvendelse udvise en større grad af opfyldelse af de faglige mål, end de, hvor denne præcision mangler.

Nogle forløb lægger, i første omgang, i højere grad end andre op til mere teoretisk-metodisk begrebsanvendelse. Men også ved en eksamination, der tager afsæt i forløb uden en mere teoretisk funderet tilgang, er der krav om faglige nuancer, kompleksitet og præcision. Det kan derfor anbefales, at man både løbende og hen mod prøven vender tilbage til tidligere gennemførte forløb, og kobler nogle af de senere lærte begreber og metodiske forståelser på, således at eleverne/ kursisterne bevidstgøres om, at de faglige mål er de samme, uanset om forløbet er gennemgået i fx 1. eller 3. g.

En sådan tilbagevenden til tidligere forløb kan også bidrage til at de almindelige elementer i faget, der også (som nævnt ovenfor) kommer til udtryk i flere af læreplanens krav, ligeledes tages op og understøttes af relevante faglige termer. Hermed sikres, at også denne væsentlige side af faget kan vægtes og anerkendes ved prøven.

Det kan således være en god idé som en løbende proces i undervisningen at få elever/ kursister til at udarbejde oversigter over det *samlede* faglige ordforråd, der knytter sig til de enkelte forløbs tema og problemstillinger. På den måde kan man indfange væsentligheden af såvel teoretiske begreber som metodebegreber og indholdsbegreber.

Eksaminanders brug af teori, metode og begreber ved eksamensbordet rummer således flere sameksisterende dimensioner og skal altid bedømmes ud fra en helhedsvurdering.

Krav og anbefalinger vedr. eksaminators og censors arbejde ifm. prøven.

For eksaminator:

Alle undervisere – uanset om holdet skal til eksamen eller ej - er forpligtet til at udarbejde fyldestgørende undervisningsbeskrivelser for alle forløb, så der skabes overblik over, hvilke temaer, der er blevet behandlet, hvad der er læst og hvilke problemstillinger, der har været centrale i de enkelte forløb. Se Børne- og undervisningsministeriets skabelon og vejledning ved at klikke [her](#).

Det anbefales at bruge fagkolleger som sparringspartnere, når materialesættene skal udarbejdes. Desuden udfolder og konkretiserer vejledningen til læreplanen de gældende regler og retningslinjer.

Det anbefales at tage kontakt til censor i god tid og aftale en realistisk plan for fremsendelse af og tilbage melding på materialesættene.

Det anbefales varmt at holde en god og konstruktiv tone med censor gennem hele samarbejdet.

For censor:

Som censor er man forpligtet til at påse og medvirke til at eksamen foregår i overensstemmelse med de gældende regler og krav, herunder at der sker en ensartet og retfærdig behandling af eksaminanderne. Det udfoldede regelsæt (§ 29) kan tilgås ved at klikke [her](#). Dette indebærer bl.a. at man orienterer sig grundigt i undervisningsbeskrivelsen, så fx drøftelsen af materialesættene kan ske på et relevant grundlag.

Det anbefales, at tilbagemeldinger på eksaminators bud på materialesæt, der kræver tilretningsarbejde gives i rimelig tid.

Hvis der konstateres uregelmæssigheder, har censor pligt til at afgive indberetning. Rammerne for dette kan findes ved at klikke [her](#).

Det anbefales varmt at holde en god og konstruktiv tone med eksaminator gennem hele samarbejdet.

Referencer/ videre læsning

Vedr. det skriftlige historiefag henvises til Karen Steller Bjerregaard: *At skrive historiefagligt* i: Ahle og Vollmond: "Historiedidaktik", Columbus 2017

Vedr. dannelsesdimensionen i historiefaget henvises til Andreas Kopp og Gitte Funch: *Historiebrugsdidaktik – hvordan historiefaget gøres meningsfuldt for eleverne*, i: Faber, Kopp og Lauta: "Det meningsfulde historiefag", Samfundslitteratur 2022. Her trækkes primært på historiebevidsthed-skolen.

Vedr. de forskellige begrebskategorier: De i denne skrivelse opstillede kategorier er lavet med inspiration fra Historisk tænkning-skolen, se fx Erik Lund: *Historiedidaktikk*, 5. udgave, Universitetsforlaget 2017.